

2022-yil. 8-son.

TIL VA ADABIYOT TA'LIMI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Elektron jurnal

НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ
ЖУРНАЛ МИНИСТЕРСТВА
НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Я ПРЕПОДАВАНИЕ
ЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Электронный журнал

LANGUAGE AND LITERATURE
TEACHING | SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL JOURNAL OF THE MINISTRY
OF PUBLIC EDUCATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Electronic journal

ISSN 2010-5584

«Til va adabiyot ta'limi» «Преподавание языка и литературы» «Language and literature teaching»

ilmiy-metodik jurnal / научно-методический журнал

Bosh muharrir

Bahodir JOVLIYEV

Tahrir hay'ati:

Baxtiyor Saidov
Dilshod Kenjayev
Nizomiddin Mahmudov
Nargiza Rahmonqulova
Yorqinjon Odilov
Nasirullo Mirkurbanov
Jabbor Eshonqulov
Valijon Qodirov
Baxtiyor Daniyarov
Abdurahim Nosirov
Tolib Enazarov
To'liqin Saydaliyev
Ravshan Jomonov
Zulxumor Mirzayeva
Qozoqboq Yo'ldoshev
Tajixon Sabitova
Salima Jumayeva
Nilufar Namozova
Qayum Baymirov
Lutfullo Jo'rayev

(bosh muharrir o'rinbosari)

Alijon Safarov (elektron nashr uchun)
Sayyora Halimova (elektron nashr uchun)
Latifa Xudayqulova (elektron nashr uchun)

Muharrirlar:

Nilufar Namozova
Nigora Uralova
Emma Torosyan
Nargis Bobodjanova

Sahifalovchilar:

Akmal FARMONOV
Gulnoza VALIYEVA

Tahririyat manzili:

100038, Toshkent shahri
Matbuotchilar ko'chasi 32-uy.
Telefon: (98) 121-74-16,
(71) 233-03-10, (71) 233-03-45, (71) 233-03-67.
e-mail: til_adabiyot@umail.uz
web-sayt: www.tilvaadabiyot.uz

MUNDARIJA**TAHLIL**

Gulhayo Bo'riyeva. O'zbekistonda baholash tizimidagi kamchiliklar.....	2
Klara Busyrova. Imkoniyatlarning qo'sh eshigi.....	3
Abdunazar Jurayev. Bo'lajak gid-tarjimonlarga lug'atni o'qitishda korporadan foydalanishning afzalliklari.....	6
Abdurazzoq Qo'chqorov. "Leksikologiya" grammatik kompozitsiya tadbirini o'tkazish.....	10
Aziza Husenova. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'qituvchi va o'quvchi ta'lim jarayoni subyekt sifatida.....	14
Adiba Bekchanova. Ona tili darslarida matn bilan ishlashni o'rganish.....	16
Dilrabo Quvvatova, Rahima Sharipova. Rauf Parfi she'riyatida shamol, bulut, yomg'ir, qor ramzlari.....	18
Nodira Xolikova. "Yangi yo'l" jurnali: xotin-qizlar ma'rifati.....	20
Oysha Rajabova. «Xorijiy tillarni o'qitishda axborot texnologiyalarining o'rni».....	23
Nargiza Mirzayeva. Bolalar nashrlarida lisoniy va nolisoniy vositalarning qo'llanilishi.....	24
Abdullo Xudayqulov. O'zbek tilidagi ayrim anglitsizmlarning dinamikasi xususida.....	26
G. Muxamedjanova. "Yulduzli tunlar" romanining yaratilish tarixi.....	28
Akram Hamdamov Abdulla Oripov fenomeni va adabiy-ijodiy muhit.....	31
Nasiba Yarashova. Growth and development of child speech in modern science research.....	33
Nodira Khatamova. Main characteristics of the theatre of the absurd as an anti-play movement.....	35
Vahobiddin Bozorov. "Sabot ul-ojizin" - ilmiy-ma'rifiy asar.....	36
Farangiz Fayziyeva. "Mahabb ul-qulub" asarida komil inson g'oyasi asosida ilohiy sifatlarining namoyon bo'lishi.....	38
Diana Ruzmetova. Ingliz tilini o'qitishda grammatik interferensiyaning oldini olish tadqiqoti.....	40
Muyassarxon Bahridinova. O'zbek va nemis yuridik terminlarida ichki va tashqi omillar.....	42
Dilnozaxon Murotova. Muloqotda uzr so'rashning lingvopragmatik tadqiqi.....	43
Alijon Esanov. O'zbek bolalar mavsumiy marosim folklorining o'rganilish tarixi.....	45
Yulduz Hayitova. Surxon adabiy muhitining zamonaviy she'riyatiga bir nazar.....	48
Gulnigor Mavlanova. XIX-asr oxiri XX - asr boshlarida yaratilgan ingliz va o'zbek adabiyotlarida davr ruhiyati.....	52
Shoxista Abdujabborova. Topishmoqlarning lingvopragmatik xususiyatlari.....	54
Muxlisaxon Saydaliyeva. Pretsedent nom va deonimlashish hodisasi.....	56
Nilufar Karimova. Alisher Navoiy devonlaridagi lirik janrlar miqyosida hamd mavzusining yoritilishi.....	59
Gulnora Xolmuratova. Ona tili ta'limida lug'at bilan ishlash kompetentligini shakllantirish.....	60
Iqboloy Ilasheva, Saidbek Hasanov ilmiy biografiyasi va matnshunoslik faoliyati.....	62
Nilufar Namozova. Ulug' mo'jizalardan biri tarixi.....	63
Almardanova Iroda Shukur Xolmirzayev hikoyalarning poetik xususiyatlari.....	65
Nilufar Ataqulova, O'tkir Hoshimovning "ikki eshik orasi" romanida estetik kategoriyalarning badiiy in'ikosi.....	67
Navro'z Madalov. Maqollarda sinonimik munosabatning ifodalanishi.....	69
Abduraufxon Orifjonov. Munisning hayoti va ijodiga va unga oid manbalar tahlili.....	72
Navro'za Karimova. Jamiyatda muallimning o'rni.....	74
Dilafroz Ismoilova. Ta'lim jarayonida tarbiya xususiyatlari.....	75
Diana Abduramanova. Franz Kafka's revolt and obedience.....	77
Ezoza Hazratkulova, Jamila Djumabaeva. The role and brief history of psycholinguistics and its aspects.....	79
Fazilat Xudayqulova. Kasb tanlashda PIRLS xalqaro baholash dasturining roli.....	81
Komila Turabaeva. Motivation and its role in language acquisition.....	83
Nargiz Artikova. Ilmiy tadqiqot va diagnostika.....	85
Olima Khalilova. Vocabulary is a vital part of language teaching.....	88
Tumaris Kabulova. Moral crisis in American literature of the 20th century.....	90
Dilshod Rajabov, To'xtamurod Rajabov. Badiiy ko'chma vositasida ramzlarning yuzaga kelishi va ularning badiiy xususiyatlari.....	92

ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАТЕЛЯ

Рашид Матенов. Об актуальных задачах методики преподавания русского языка в группах с узбекским языком обучения в вузе.....	94
Рануша Атаева. Пересказ как одна из эффективных форм работы по развитию речи учащихся.....	95
Азиза Балтабаева. Изучение жанра сатиры Кантемира по «Истории русской литературы XVIII века».....	98

ИСПОЛЬЗУЙТЕ ЭТИ МАТЕРИАЛЫ

Ферузахон Якубова. Современные методы преподавания русского языка студентам технических вузов.....	100
ЯЗЫКОЗНАНИЕ	
Севара Султанова. Языковое варьирование в процессе деривации и употребление существительных в русском языке с точки зрения лингвопрагматики.....	102
Умида Ёркулова. Вариативность в русском языке.....	105
Лобар Юнусова. О формальном варьировании фразеологических единиц.....	106
Мафтуна Насриддинова. Экспрессивно-стилистические функции иноязычных заимствований.....	107
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ	
Мактуба Сатторова. Сопоставительный анализ клишированных единиц с числовым компонентом в русском и узбекском языках.....	110

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

Наргиза Тошпулатова, Каххоржон Юлчиев. Моделирование архаического мира в современной сказке.....	112
Жавохир Содиков, Немат Сабиров. Характер и функция природы в рассказах А.П.Чехова.....	114

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining Filologiya bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

Dilshod Rajabov
Buxoro davlat universiteti O'zbek tili va adabiyoti
kafedrası professorı
To'xtamurod Rajabov
Buxoro davlat universiteti O'zbek tili va adabiyoti
kafedrası o'qituvchisi

BADIY KO'CHIM VOSITASIDA RAMZLARNING YUZAGA KELISHI VA ULARNING BADIY XUSUSIYATLARI

Annotatsiya. Zamonaviy she'riyatda uchraydigan ramzlar, misrada yuzaga kelishi, shoirning fikrini to'laqonli ochib berishga xizmat qilishi va shu jarayonga aloqasi nuqtai nazaridan alohida bir ko'rinish hosil qiladi. Ko'chim va timsol tugallangan obraz yaratishda o'zaro yaxlitlikka erishishi shart. Buning uchun esa, ijodkordan ma'lum bir me'yor va aniq ritm talab etiladi.

Xalq og'zaki ijodi orqali butun bir millatning ongiga singib ketgan ba'zi obrazlar bugungi zamonaviy she'riyatda ramz darajasiga chiqqan. She'riyatda uchraydigan metaforalarga ramz tarzida qarash holatlari uchraydi, ammo ko'chim ramz darajasiga chiqishi uchun bir qator talablarga javob berishi kerak. Barcha davr she'riyatida ramz va ramziy obraz majozning bir turini o'zida ifodalab kelgan.

Kalit so'zlar: Ramz, misra, ko'chim, metafora, she'riy vazn, timsol, obraz, an'anaviylik, majoz, metonimiya, tasviriy ifodalar, fraza, kompozitsiya.

Abstract. The symbols found in modern poetry, found in poems, serve to fully reveal the poet's thoughts and create a special view from the point of view of his connection with this process. The avalanche and the emblem must achieve mutual integrity when creating a complete image. And for this, a certain norm and a clear rhythm are required from the creator.

Some of the images that have penetrated into the consciousness of an entire nation thanks to the creativity of the people's mouths have reached the level of a symbol in today's modern poetry. There are cases of considering metaphors found in poetry in the style of a symbol, but in order for migration to reach the level of a symbol, there must be a number of requirements. In poetry of all times, the symbol and the symbolic image were a kind of metaphor.

Keywords: symbol, stanza, avalanche, metaphor, poetic weight, emblem, image, traditionalism, metaphor, metonymy, pictorial expressions, phraseology, composition.

Аннотация. Символы, встречающиеся в современной поэзии, встречающиеся в стихах, служат для полного раскрытия мысли поэта и создают особый взгляд с точки зрения его связи с этим процессом. Троп и образ должны достичь взаимной целостности при создании завершённого образа. А для этого от творца требуется определённая норма и четкий ритм.

Некоторые из образов, которые проникли в сознание целой нации благодаря творчеству народных уст, достигли уровня символа в сегодняшней современной поэзии. Есть случаи рассмотрения метафор, встречающихся в поэзии, в стиле символа, но для того, чтобы троп достигла уровня символа, должен быть ряд требований. В поэзии всех времен символ и символический образ представляли собой своего рода метафору.

Ключевые слова: Символ, строка, тропа, иетафора, стихотворный размер, условное иобозначение, оураз, традиционность, метонимия, перенос, художественное изображение, фраза, композиция.

Krish. Zamonaviy she'riyatda uchraydigan ramzlar, misrada yuzaga kelishi, shoirning fikrini to'laqonli ochib berishga xizmat qilishi va shu jarayonga aloqasi nuqtai nazaridan alohida bir ko'rinish hosil qiladi. Umuman olganda, ramz barcha sohalarda uchrashi va shu xususiyatining she'riyatga singishida ham shoirning mahorati jiddiy o'rin egallaydi. Poetik ramzlar tashqi ko'rinish jihatidan intim tuyg'ularni belgilar orqali ifodalashga xizmat qiladi. Shu bilan bir qatorda, ramz o'zi ifodalayotgan tushunchani aniq va badiylik me'yorlariga amal qilgan holda ko'rsatishi ham shart hisoblanaadi. Ramzning turli sohalarda uchrashini N.Kostoromov ham ancha to'g'ri tahlil qilgan. "Ramzlashtirish nisbatan turli sohalarda uchraydi. Farq shundaki, ayrim hollarda (poetik ramzlarda) ramz insonning mavjud psixik xususiyatlariga suyangan holda yuzaga keladi, boshqalarda esa (ramz-belgida) u suniy bo'ladi, shuning uchun ham u o'ta shartli mohiyatga ega"¹ Ramz she'riy misrada qo'llanilishi orqali hajm jihatidan hikoyaga teng bo'lgan

bir ma'noni ochadi. Albatta, bu o'rinda, she'riy parchada keltirilgan ramzni to'g'ri va aniq tahlil qilish uchun o'sha ramz anglatgan ramziy ma'noni tushunib yetish talab qilinadi.

Otlar tishi qariydi,
 Palaxmonlar belog'riq.
 Shahar devor ko'ksida
 Kunda ochilar yoriq.²

Adabiyotshunos olim D.Quronov ta'kidlaganidek: "Badiiy asar ijodkorning borliq bilan munosabati mahsuli o'laroq dunyoga keladi." Yuqoridagi she'rda ham shoira o'zini tarixning bir qatiga tashlaydi. Barcha urushlar, vayronagarchiliklar tugab dorilomon kunlar boshlanayotgani haqida to'laqonlab gapiradi. Barcha fikrning mazmunini ochib berishda esa, asosiy rolni palaxmon obraziga yuklaydi. "Palaxmonlar belog'riq" satri orqali urushlar bugun ancha bizdan yiroq ketgani-

ni ifodalashga harakat qiladi. Palaxmon so'zi ramziy ma'noda qo'llangan bo'lib urush va vayronagarchilik ramzini ifodalash uchun xizmat qiladi.

Xalq og'zaki ijodi an'analari ta'sirida sug'orilgan adabiyotimizda bitta obraz ham ramz darajasiga chiqishi ham ko'chma ma'no ifodalashi mumkinligini kuzatishimiz mumkin. Xalq og'zaki ijodi orqali butun bir millatning ongiga singib ketgan ba'zi obrazlar bugungi zamonaviy she'riyatda ramz darajasiga chiqqan. Masalan, Alpomish, Farhod, Tohir obrazlari butun bir fikrni ifodalovchi ramzlardir. Chunki bu obrazlarda alohida holatlar va ustunliklar boshqa obrazlarga, nisbatan, ancha chuqur o'rnanishgan. Shuning uchun ham, davrlar davomida qahramonlik, fidokorlik, sevgi tushunchalari shu obrazlarning atrofida mujassamlashtirilgan. Natijada, boshqa obrazlarga nisbatan katta ma'noni ifodalagan tushunchalar ramz darajasiga ko'tarilgan. Davr shoirlari umumiy holatni ifodalashda mazkur ramzlardan foydalanish an'anasini o'rganganlar. Ushbu an'anaviy xususiyatga ega bo'lgan ramzlar hech qanday qoidasiz, hech qanday ifodasiz ham to'g'ridan-to'g'ri ko'chim turi sifatida ma'no kasb etadi.

O'g'lim desang osmonlarga
G'irof bo'lib uchgayman,
Chambil yurtida Alpomishga
Navkar bo'lib tushgayman,
Padarkushdan pana qilib
Ulug'beging quchgayman,
G'ichir-g'ichir tishimdagi
So'lig'imsan, Vatanim....³

Alpomish obrazi butun bir millat uchun qahramonlik na'munasi ekanligi oyday ravshan. Shoir, aynan, mana shu holatni nazarda tutadi. Biron kishining o'g'il farzandi bo'lsa beixtiyor "Alpomishday yigit bo'lsin" iborasi ishlatiladi. Alpomish o'zbek xalqi uchun qahramonlik ramzidir. Shoir shu holatdan foydalanib butun bir millatning bir vakili sifatida o'zini qahramonning navkari bo'lishini xohlaydi. Umuman olganda, ramz bir qator kishilarda uchraydigan fazilatlarini bir kishi atrofida birlashtiradi. Ya'ni yuzlab insonlardan umumiy yaxshi sifatlarini oladi va o'zi gavdalantirayotgan obrazda umumlashtiradi. Shu orqali adabiyotshunoslikda ramz yuzaga keladi. Ramziy obraz yillar o'tgani sari zamon zayliga qarab to'lishib, murakkablashib boradi. Shu orqali barcha davr kishilari uchun o'zining ahamiyatini yoqotmasdan, yangilanib boraveradi. Davr ijodkori esa o'zi uchun zamonlardan oshgan ushbu obrazni o'zi uchun qayta yangilab ijodiy ishlanmalarida foydalanib

boraveradi.

She'riyatda ramzlarning tuzilishi va uning turli o'rinlarda turli ma'nolarda kelishini majoziylik nuqtai nazaridan davrlar she'riyatini tahlil qilib anglash mumkin. Har bir ramz ma'lum bir poetik ifoda va shu ifodaga asos bo'luvchi ma'lum bir unurni ifodalaydi. Shoirning ruhiy holati obrazlarni qanday ramziy ma'noda qo'llanishi uchun asos bo'lishini ta'minlab beruvchi unsur sanaladi. Shu orqali bir-birini takrorlamaydigan, bir-birini inkor qilmaydigan, o'zaro yaqinlikka ega, ammo jiddiy farqlarga uchragan bir qator ramziy obrazlar she'riyatga kirib keladi. Xuddi mana shu holat poetikada xilma-xillikka sabab bo'ladi. Ushbu holatlarning barchasi esa, poetik ifodaning yuzaga kelishiga sabab bo'luvchi vositaga aylanib qolganini sezish ham qiyin bo'lib qoladi. So'zning belgilari boshqa so'zlar bilan bog'langanidan keyin yaralgan obraz o'zining xususiy ifodasiga aylanib qoladi. Shundan so'ng poetik ifoda ikki so'zning qo'shilishini emas, balki ramzga aylangan obrazni o'zida ifodalab boradi. Natijada, misrada aks etilgan so'zlar yuzaga keladi. Bu esa, poetik ifodalovchi va poetik ifodalanuvchi degan tushunchalarni yuzaga kelishiga sabab bo'ladi.

Somon yo'llarida yuribmiz, mana,
Falak burjlaridan irjaymoqdamiz.
Ko'kda Zuhrodan ham so'rab ko'rmana,
Goh hingirlab, goho tirjaymoqdamiz.⁴

Ustozlar ijodini davr ijodidan yuqori baholab yozilgan she'r. Zuhro yulduz yetolmaslik va go'zallikning ramzi sanaladi. Zuhro yulduz eslanganda beixtiyor yuksaklik va ulug'vorlik nazarda tutiladi. Bu yerda Zuhro yulduzi ifodalanayotgan ramz sanaladi, atrofidagi so'zlar o'z-o'zidan ifodalovchiga aylanib boradi. Ushbu misoldan anglash mumkinki, shoirning tafakkur darajasi o'quvchining tafakkuridan ustunroq bo'lishi shart. Shundagina shoir o'zi anglagan irfoniy tuyg'uni o'quvchiga o'xshashi yo'q ko'chim tarzida yetkazib beradi.

-Xulosa. Myetafora bu qisqartirilgan, sodalashtirilgan o'xshatish, ramz esa murakkab bir kompozitsiyalarni o'zida ifodalay olgan ko'chimidir. Metaforada o'xshatish va o'xshamish hamisha nutqdan anglashinib turiladi. Ramzda esa, o'xshatilmishdan o'xshagan narsani anglash uchun harakat qilinadi. Yana bir-ikki tushunchani bir-biridan ajratib turuvchi holatga e'tibor berish shart. Metafora, ko'pincha, har bir xalqning mintalitetiga xos bo'lgan tushunchalarni ifodalaydi, ramzlar esa jahoniy bir xilliklarni nazarda tutish xususiyatiga ham ega hisoblanadi.

¹ Н.Косторомов "Историческое значение южно-русского народного творчества", журнал "беседа", 1872, стр. 48.

² Ражабова И. Варзруд гулоби –Т.: Академнашр 2015. –Б. 64

³ Юсуф М. Сайланма. – Т.: Шарқ. 2007. –Б. 10.

⁴ Сирожиддин Саййид. Элдосларим, дилдосларим. – Т.: Адабиёт. 2021 –Б 208

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Yo'ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi – Т.: Fan, 2008 –Б. 8.
2. N.Kostoromov "Istoricheskoye znachenije yujno-russkogo narodnogo tvorchestva", jurnal "beseda", 1872, str. 48.
3. Quronov D., Mamajonov Z., Sheraliyeva M. Adabiyotshunoslik lug'ati. Т.: Akademnashr. 2010. – Б. 38.
4. Rajabova I. Varazrud gulobi –Т.: Akademnashr 2015. –Б. 64
5. Sirojiddin Sayyid. Eldoshlarim, dildoshlarim. – Т.: Adabiyot. 2021 –Б 208
6. Yusuf M. Saylanma. – Т.: Sharq. 2007. –Б. 10.